

1990–1992 METŲ TEISMŲ REFORMA LIETUVOJE

Lina Griškevič

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto doktorantė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 75
El. paštas: lina.griskevici@gmail.com

Straipsnyje apžvelgiamas 1990 metais priimto Lietuvos TSR teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymo ir 1992 metais priimto Lietuvos Respublikos teismų įstatymo svarstymo, priėmimo procesas, istoriniu požiūriu analizuojant tuo metu įtvirtintas skirtingas teismų grandžių sistemas, veikusias Lietuvoje.

The process of passing the 1990 Law on the Judicial Arrangement and Judges' Status and the 1992 Law on Courts is discussed in the paper. The main issue discussed is the change of the court branches system of the Republic of Lithuania in the light of historical aspect.

Įvadas

1990 metais Lietuvos Aukščiausiajai Tarybai priėmus Akta dėl Lietuvos Nepriklausomos valstybės atkūrimo, Lietuva oficialiai tapo nepriklausoma respublika, tačiau nėra įmanoma per vieną naktį pakeisti tiek visuomenėje susiklosčiusių teisinių santykių prigimties, tiek galiojančios teisinės bazės. Kita vertus, Lietuvos Aukščiausioji Taryba žengė sparčius žingsnius link visuomeninius santykius reguliuojančios teisinės bazės pakeitimo kokybiškai nauja, nuo Tarybų Sąjungos nepriklausoma teisine sistema.

Permainos valstybingumo srityje yra ir buvo vykdomos ne tik po 1990 m. kovo 11 d., bet ir iki paskelbiant Lietuvos Respublikos nepriklausomybę. Tas pasakytina ir apie teismų darbą – paskelbus nepriklausomybę negalėjo funkcionuoti teismų sistema, kuri veikė ilgas sovietinės valdžios metus. Todėl dar iki paskelbiant nepriklausomybę, 1990 metų vasarį, Lietuvos Aukščiausioji

Taryba priėmė Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos (toliau – LTSR) teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymą, kuris „Valstybės žiniose“ buvo paskelbtas 1990 m. kovo 20 d. [1]. Tačiau jau po dvejų metų dėl greitai besiklostančių politinių įvykių valstybės gyvenime 1992 m. vasario 6 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė naują Teismų įstatymą, kuris, kaip ir LTSR teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymas (toliau – Teismų santvarkos įstatymas) [3], galiojo iki pat 1995 metų.

Galima teigti, kad 1992 metų Teismų įstatymas buvo pirmasis mėginimas reformuoti teismų sistemą, kuris galutinai buvo įgyvendintas 1995 metais [10, p. 77]. Viena iš esminių šio įstatymo naujovių – naujos teismų instancinės sistemos įtvirtinimas. Iki šiol Lietuvos autoriai, aprašydami arba vertindami teismų sistemos pokyčius Lietuvoje, apsiriboja trumpu instancinės sistemos pokyčio atkūrus nepriklausomybę įvardijimu, tačiau išsamiau šie teisės aktų nulemti

pokyčiai teisės literatūroje neanalizuoti. Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti šį teismų sistemos grandžių struktūros pokytį, įvertinti, kokią reikšmę teismų sistemai veikti turėjo tokios naujos grandžių sistemos nustatymas teisės aktuose. Siekiant šio tikslo analizuojami pirmieji Lietuvos teismų sistemos reformos žingsniai keičiant teismų sistemos instancinę struktūrą, vykdyti priimant 1990 metų Teismų santvarkos įstatymą ir 1992 metų Teismų įstatymą.

1. Teismų instancijos Teismų santvarkos įstatyme

Nusprendus, kad 1981 metais priimtas Teismų santvarkos įstatymas (Valstybės žinios, 1981, Nr. 34-423) neatitinka siekiančios nepriklausomybės valstybės realijų ir LTSR Konstitucijos, LTSR aukščiausiajam teismui kartu su tuomete Teisingumo ministerija Aukščiausioji Taryba pavedė parengti naują įstatymą, reguliuojantį teismų sistemą Lietuvos teritorijoje. Tuometis Aukščiausiasis teismas Teisėjų santvarkos įstatymo projektą (parengtą kartu su Teisingumo ministerija) Aukščiausiajai Tarybai svarstyti pateikė 1989 m. gruodžio 29 dieną. Atsižvelgiant į tai, kad naujasis Teismų santvarkos įstatymas nebuvo suderintas su kitais teisės aktais, atitinkamai buvo parengtas ir pateiktas LTSR Aukščiausiosios Tarybos nutarimo dėl Teismų santvarkos įstatymo įsigaliojimo tvarkos projektas. Aukščiausiosios Tarybos Įstatymų sumanymo komisijai apsvarsčius projektus, LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas 1990 metų sausį protokoliniu nutarimu pritarė abiem nurodytiems projektams ir nutarė pateikti šiuos teisės aktų projektus svarstyti Aukščiausiajai Tarybai [12, p. 140]. Visas

teisės aktų ir (arba) jų pakeitimų rinkinys, kartu su įstatymu dėl LTSR Konstitucijos pakeitimo, Teismų santvarkos įstatymo, nutarimo dėl jo įsigaliojimo tvarkos ir kt. Aukščiausiojoje Taryboje buvo priimti 1990 m. vasario 13 dieną. Atsižvelgiant į tai, kad suderinti kitus LTSR įstatymus su Teismų santvarkos įstatymu prireiktų laiko, buvo nutarta [13, p. 141–143]:

1. Iki LTSR įstatymai bus suderinti su Teismų santvarkos įstatymu galiojantys LTSR teismų santvarką reguliuojantys teisės aktai taikomi tiek, kiek jie neprieštarauja Teismų santvarkos įstatymui.
2. Kol LTSR įstatymai nustatys baudžiamųjų ir civilinių bylų nagrinėjimo, numatyto Teismų santvarkos įstatymo 9 straipsnio 3 ir 4 dalyse (susiję su civilinių ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimu LTSR aukščiausiajame teisme ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimu prisiekusiųjų teisme), tvarką, baudžiamosios ir civilinės bylos nagrinėjamos laikantis galiojančių įstatymų reikalavimų.
3. Tuometiniai teisėjai, išrinkti po 1989 m. rugsėjo 30 d., įgyvendina savo įgaliojimus LTSR Konstitucijos 150 straipsnyje nustatytu terminu.
4. LTSR Ministrų Tarybai buvo pavesta iki liepos 1 d. pateikti LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui pasiūlymus dėl Teismų santvarkos įstatymo 60 (dėl teisėjų materialinio ir socialinio aprūpinimo) ir 62 (dėl darbo užmokesčio, kitokių išmokų ir lengvatų palikimas teismo tarėjams už laiką, kai jie eina pareigas teisme) straipsnių įgyvendinimo tvarkos.

Taip pat minėtu nutarimu buvo pripažinti netekusiais galios anksčiau priimti teismų santvarką reguliuojantys teisės aktai, susiję

su teismų santvarka, su apylinkių teisėjų rinkimų tvarka, liaudies tarėjų tarybų nuostatomis, teismų teisėjų drausminės atsakomybės nuostatais ir kt. Taigi buvo siekiama užtikrinti, kad dėl besikeičiančių teisės aktų nesutrikėtų teismų darbas nagrinėjant bylas: buvo nustatyta aiški Teismų santvarkos įstatymo viršenybė prieš kitus tuo metu galiojusius teismų santvarką reguliuojančius teisės aktus ir spęstas teisėjų įgaliojimų klausimas.

Teismų santvarkos įstatymą svarstant LTSR Aukščiausiojoje Taryboje buvo pateikta nemažai pastabų dėl šio įstatymo straipsnių, iš jų ir rodančių esminį nepritarimą įstatymo nuostatomis, kuriomis buvo ir toliau išlaikomas teismų sistemos priklausomumas nuo vykdomosios valdžios, t. y. tuometės Teisingumo ministerijos. Lietuvos teisininkų konferencijoje pateiktos pastabos [11, p. 33–38], kad šis įstatymas – tipinis dogminio mąstymo pavyzdys, jog pasinaudojant pareiškimais apie demokratiją, teisingumą ir teisėjų nepriklausomumą bandoma palikti ir įtvirtinti iš esmės nepakeistą esamą ydingą teismų santvarkos ir teisėjų statuso padėtį. Konferencijoje konstatuota, kad teisminė valdžia ir toliau priklausys nuo LTSR teisingumo ministerijos, o teisėjų korpuso sudarymą lems vienas LTSR aukščiausiasis teismas. Kita vertus, tame pačiame rašte reiškiami priekaištai dėl pernelyg ilgos (numatyta 10 metų) LTSR aukščiausiojo teismo teisėjų kadencijos ir siūloma teisėjų priežiūrą patikėti prokuratūrai (net paties LTSR aukščiausiojo teismo teisėjų), nes, anot rengėjų, klaidų pasitaiko ir LTSR aukščiausiojo teismo sprendimuose. Taip pat siūlyta nesuteikti LTSR aukščiausiajam teismui teisės aiškinimo funkcijos, ją

paliekant LTSR Aukščiausiajai Tarybai¹. Tokie ir panašūs siūlymai rodo, kad asmenys, priekaištavę dėl dogminio ir teisėjų nepriklausomumo neužtikrinančio Teismų santvarkos įstatymo projekto, patys siūlė reglamentavimą, kuris turėtų tiesioginę įtaką teisėjų sprendimams priimti ir pamintų teisėjų nepriklausomumą.

1990 m. vasario 14 d. tuomečiame Aukščiausiosios Tarybos Prezidiume buvo gauti kelių teismų pranešimai dėl jų nesutikimo su tam tikromis Teismų santvarkos įstatymo nuostatomis. Šilutės rajono apylinkės teismo kai kurie teisėjai nesutiko su skubotu įstatymo dėl teisėjų statuso svarstymu ir nurodė, kad nesudarius normalių gyvenimo ir darbo sąlygų nebus užtikrintas nepriklausomas teisėjų darbas. Taip pat prašė teigiamai spręsti butų ir atostogų klausimus bei pabrėžė, kad, vadovaujantis priimtu Teismų santvarkos įstatymu, teisėjų padėtis tapo blogesnė negu kitų TSRS teisėjų. Tokį pat susirūpinimą ir prašymą pakartotinai apsvarstyti Teismų santvarkos įstatymo 59 straipsnio nuostatas (dėl teisėjų materialinio aprūpinimo) pateikė ir Kelmės, Prienų, Alytaus, Varėnos rajono liaudies teismai [14, p. 192–197]. Tokios teismų nurodytos pastabos leidžia daryti išvadą, kad Teismų santvarkos įstatymu nebuvo tinkamai užtikrintos teisėjų socialinės garantijos, kartu jų nepriklausomumas.

Oficialias pastabas dėl Teismų santvarkos projekto taip pat pateikė ir finansų ministras

¹ Teisėjų kadencijos trukmė yra pripažinta vienu iš teisėjų nepriklausomo garantų ir, manytina, kad netgi siūlyta 10 metų kadencija laikytina per trumpa, užtikrinant teisėjų nepriklausomumą. Be to, teisėjų veiklą ir sprendimų teisėtumą bei pagrįstumą turėtų vertinti tik aukštesnės instancijos teismai, tokią priežiūrą patikėjus prokuratūrai ne tik nebūtų užtikrinta, o atvirkščiai, paženklta teisėjų nepriklausomumui.

R. Sikorskis, Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas (nors kartu pripažino, kad Teismų santvarkos įstatymas yra pakankamai brandus ir reikia tik dalinių pataisų, patikslinimų ir galutiniai suredaguoti tekstą).

Taigi nurodytos pastabos Teismų santvarkos įstatymo projektui rodo bendrą šio įstatymo dvasią, kuri iš esmės nesiskyrė nuo ankstesnio, Tarybų sąjungoje galiojusio Teisėjų statuso ir teismų santvarkos įstatymo. Teismų santvarkos įstatymas su kai kuriais pakeitimais buvo (liko) sovietinės epochos produktas [10, p. 75]. Šis įstatymas atkartojė dauguma anksčiau galiojusio ir teismų santvarką reguliavusio TSRS teismų santvarkos įstatymo nuostatų (pvz., liko galioti tarėjų institutas, Aukščiausiojo teismo įstatymų leidybos iniciatyvos teisės ir pan.).

Nepaisant reiškiamų pastabų, buvo sutariama, jog būtina priimti naują Teismų santvarkos įstatymą .

1989 m. gruodžio 29 d. raštu Nr. 02-03-322 LTSR teisingumo ministerija pateikė visą tuometės Aukščiausiosios Tarybos nutarimų projektų paketą Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui (visi nurodyti nutarimų projektai LTSR Aukščiausioje Taryboje buvo patvirtinti 1990 m. vasario 13 d.):

1. Dėl Teismų santvarkos įstatymo tvarkos;
2. Dėl teismų kvalifikacinio teisėjų atestavimo ir kvalifikacinių teisėjų kolegijų nuostatų patvirtinimo;
3. Dėl teismų teisėjų drausminės atsakomybės, teisėjų ir teismo tarėjų atšaukimo ir atleidimo pirma laiko nuostatų patvirtinimo;
4. Dėl kvalifikacinių klasių nustatymo teismų teisėjams;
5. Dėl teismų teisėjų ir tarėjų priesaikos.

Taigi kartu su Teismų santvarkos įstatymu Aukščiausiajai Tarybai teikiami tokius pačius kaip ir prieš tai klausimus reglamentavę lydimieji teisės aktai patvirtina, kad tiek Teismų santvarkos įstatymas, tiek jo lydimieji teisės aktai nenustatė kokybiškai naujo tuometės teismų sistemos teisinio reguliavimo.

Menką įstatymo naujoviškumą rodo ir tai, kad nebuvo ryžtasi keisti buvusios teismų grandžių sistemos, t. y. veikė rajono (miestų) teismai ir LTSR aukščiausiasis teismas, kuris buvo apeliacinė instancija rajono (miestų) teismų sprendimams. Taip pat nustatytas draudimas steigti teismą su ypatingais įgaliojimais (Teismų santvarkos įstatymo 18 straipsnis). Taigi buvo nustatyta dviejų grandžių teismų sistema.

Teismų santvarkos įstatymo 22 straipsnyje buvo apibrėžta rajono (miesto) teismų kompetencija ir nurodyta, kad šiuose teismuose nagrinėjamos visos civilinės, baudžiamosios ir administracinių teisės pažeidimų bylos, išskyrus bylas, kurias įstatymas priskiria Lietuvos TSR aukščiausiojo teismo kompetencijai. Kita vertus, administracinių teisės pažeidimų bylas nagrinėjančių (administracinio proceso) teisėjų kompetencija apibrėžta atskirame straipsnyje, taip šių teisėjų specializaciją išskiriant iš visų rajono (liaudies) teismų teisėjų. Kita svarbi rajono (miesto) teismų funkcija – teisminės praktikos analizė ir apibendrinimas (vėliau tokia veikla patikėta tiktai aukščiausiosios, kasacinės, instancijos teismui).

Lietuvos TSR aukščiausiasis teismas buvo įvardytas kaip aukščiausioji teisminė valdžia Lietuvos Tarybų Socialistinėje Respublikoje, kuri Lietuvos įstatymų tvarka

vykdo teisingumą ir prižiūri Lietuvos teismų teisminę veiklą. Aukščiausiajam teismui buvo patikėta:

1. Nagrinėti bylas pirmosios instancijos tvarka (neviršijant įgaliojimų), kasacine tvarka, priežiūros tvarka ar paaiškėjus naujoms aplinkybėms. Taigi bylose, kurias Aukščiausiasis teismas nagrinėjo pirmąja instancija asmenims nebuvo paliekama teisė skųsti tokius teismo sprendimo aukštesnės instancijos teismui, taip apribojant asmenų teisę apskųsti teismo baigiamąjį aktą bent vienam aukštesnės instancijos teismui (šiuo metu apeliacijos teisė pripažįstama viena iš pagrindinių asmens teisės į teisminę gynybą užtikrinimo priemonių [26]).
2. Analizuoti ir apibendrinti teismų praktiką. Nors ši funkcija akivaizdžiai dubliavosi su miestų (rajonų) apylinkės teismų funkcija (pirmosios instancijos teismų rengiami apibendrinimai praktiškai neteko savo prasmės, nebent palengvino Aukščiausiojo teismo darbą rengiant savus apibendrinimus), bet Aukščiausiasis teismas papildomai turėjo įgaliojimus duoti vadovaujamuosius išaiškinimus teismams įstatymų taikymo klausimais, iškylančiais nagrinėjant bylas teisme. Aukščiausiojo teismo plenumo vadovaujantieji išaiškinimai buvo privalomi teismams, kitiems organams ir pareigūnams, taikantiems įstatymą, o tai teisinėje valstybėje laikytina teisėjų nepriklausomumo principo pažeidimu. Be to, paminėtina, kad tuo metu aptariamoms Aukščiausiojo teismo funkcijoms apėmė ir Teisingumo ministerijos funkciją organizuoti statistikos tvarkymą ir teismų sprendimų vykdymą (Teismų santvarkos įstatymo 16 straipsnio 5 punktas).

3. Neviršijant savo įgaliojimų spręsti klausimus, kylančius iš Lietuvos TSR tarptautinių sutarčių bei vykdyti kitus įstatymo jam suteiktus įgaliojimus (Teismų santvarkos įstatymo 28 straipsnis).
4. Teismų santvarkos įstatyme buvo įgyvendinta LTSR konstitucijos nuostata, suteikianti tuometiniam Aukščiausiajam teismui įstatymų leidybos iniciatyvos teisę Aukščiausiojoje Taryboje.

Esant tokiai dviejų grandžių teismų sistemai, Lietuvos rajonų (miestų) teismams teko nagrinėti tiek paprastesnes, tiek sudėtingesnes civilines, baudžiamąsias, ATP bylas, o tai, manytina, nesudaro papildomų kokybiško, efektyvaus bylų nagrinėjimo priedaidų. Be to, šiems teismams priskirta praktikos formavimo ir apibendrinimų rengimo funkcija taip pat buvo perteklinė siekiant tinkamai paskirstyti teisėjų darbo krūvį. Tuomečio Aukščiausiojo teismo įgaliojimai, susiję su privalomais nurodymais miestų (rajonų) teismams, nagrinėjantiems bylas pirmąja instancija, šiuo metu galėtų būti vertinami kaip teisėjų nepriklausomumo principo pažeidimas.

Teismų santvarkos įstatymas, kuris beveik niekuo nesiskyrė nuo 1981 metų LTSR teismų santvarkos įstatymo ir perteikė ankstesnio įstatymo dvasią, galiojo iki pat 1992 metų, kai įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, kurio nuostatos buvo įtvirtintos ir 1992 metais priimtoje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (IX skirsnyje).

Aukščiausioji Taryba 1990 m. kovo 11 d. patvirtino Lietuvos Respublikos Laikinąjį Pagrindinį Įstatymą, kurio 113 ir 114 straipsniuose buvo apibrėžta tuo metu Lietuvoje galiojusi teismų sistema: numatyta,

kad Lietuvos teismai susideda iš Lietuvos Aukščiausiojo teismo ir rajonų (miestų) teismų [2]. Lietuvos teismų organizavimo ir veiklos tvarką pavesta nustatyti Lietuvos įstatymams. Lietuvos teismai ir toliau turėjo būti sudaromi iš renkamų teisėjų ir teismo tarėjų. Rajonų (miestų) teismų teisėjus ir Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjus rinko Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba. Rajonų (miestų) teismų tarėjus rinko vietinės Liaudies deputatų tarybos, o Lietuvos Aukščiausiojo teismo tarėjus – Aukščiausioji Taryba. Teismų teisėjai buvo renkami dešimčiai metų, o teismų tarėjai – penkeriems metams. Teisėjai ir teismo tarėjai buvo atsakingi juos išrinkusiems valdžios organams ir galėjo būti įstatymo nustatyta tvarka ir pagrindais jų atšaukti. Taigi Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme buvo įtvirtinta iš esmės tapati teismų sistema kaip ir LTSR konstitucijoje bei 1990 metais patvirtintame Teismų santvarkos įstatyme. Toks Aukščiausiosios Tarybos sprendimas yra suprantamas, nes, siekiant reformuoti teismų sistemą, šiam žingsniui reikėjo tinkamai pasirengti.

2. 1992 metų Teismų įstatymas

2.1. Keturių grandžių teismų sistemos įsteigimas

Paskelbus nepriklausomybę ir reformuojant Lietuvos Respublikos teisinę sistemą tapo neišvengiama priimti ir kokybiškai naują įstatymą, kuris reguliuotų teismų darbą. Tuo metu vyko tiek Teismų įstatymo, tiek su teismo procesu susijusių teisės aktų (Civilinio, Baudžiamojo kodeksų) projektų rengimas.

Kitaip negu priimant 1990 metų Teismų įstatymą buvo svarstoma, kokią pasirinkti

teismų sistemą, kelių grandžių, kokios kompetencijos. Kai kurių autorių nuomone, Lietuvai būtų buvusi priimtinausia trijų grandžių teismų sistema, kurią sudarytų pirmosios grandies teismai, apygardų teismai ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Pirmosios grandies teismai nagrinėtų daugiausiai civilines, baudžiamąsias ir administracines bylas, o apygardų teismai būtų tiek apeliacinė, tiek kasacinė tokių bylų instancija. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vykdytų konstitucinės priežiūros funkciją, taip pat būtų apeliacinė ir kasacinė apygardų teismų sprendimų instancija [15, p. 15].

Rengiant Teismų įstatymo projektą buvo nagrinėjama ir pasaulio demokratinių valstybių patirtis, ir teismų veiklos tradicijos Lietuvoje [15, p. 12].

Kaip naujos teismų sistemos kūrimo pagrindas buvo pasitelktas 1933 metų Teismų santvarkos įstatymo nustatytas teismų sistemos modelis tuometėje Lietuvos Respublikoje. Būtent šiuo įstatymu Lietuvoje buvo įvesta keturių grandžių teismų sistema, susidedanti iš apylinkės, apygardos teismų, naujai įsteigtų Apeliacinių rūmų ir Vyriausiojo tribunolo.

1933 metų Teismų santvarkos įstatymu buvo įsteigti 52 *apylinkių teismai*, panaikinant visus Lietuvoje buvusius taikos teismus, kuriuose dirbo 70 teisėjų (nėskaičiuojant Klaipėdos krašto). Tačiau šių teismų funkcija nepasikeitė – jie nagrinėjo bylas, priskirtas žemutinės grandies pirmosios instancijos teismui [10, p. 57]. Taip pat galutinai nusistovėjo *apygardų teismų* sudėtis ir funkcijos. Šių teismų kompetencijai buvo priskirtos svarbesnės civilinės ir baudžiamosios bylos, taip pat jie buvo apeliacinė apylinkių teismuose išnagrinėtų

bylų instancija. Šio teismo kompetenciją nustatė teisingumo ministras, o darbą tvarkė teismo pirmininkas, tačiau jo veikla negalėjo varžyti teisėjų nepriklausomumo. 1938 metais keturiuose apygardų teismuose dirbo 52 teisėjai. O įsteigti *Apeliaciniai rūmai* buvo pirmoji instancija bylų, kurias sprendė apygardų teismai, taip pat pirmoji instancija, nagrinėjanti baudžiamąsias nusikaltimų, padarytų valstybės teritorijoje arba užsienyje, prieš valstybės saugumą (įstatymo 18–20 straipsniai) bylas [10, p. 56]. *Vyriausiasis tribunolas* (būta išimčių) tapo kasaciniu teismu, kuriam buvo priskirta pareiga aiškinti įstatymus ir užtikrinti vienodą jų taikymą valstybėje [10, p. 55–56]. Taigi 1933 metais tarpukario Lietuvoje buvo įvykdyta teismų sistemos reforma ir vietoj trijų grandžių sistemos įsteigta keturių – kartu su Apeliaciniais rūmais. Įsteigus Apeliacinius rūmus, buvo atskirtos apeliacinės ir kasacinės instancijos funkcijos, kurios iki tol buvo patikėtos Tribunolui, taip siekta užtikrinti geresnį teismų darbą, mažesnę darbo krūvį apeliacinės ir kasacinės instancijos teismuose ir kokybiškesnį asmens teisių gynimą teismo proceso metu. Skirtingų instancijų teismų funkcijų atskyrimas turėjo teigiamą įtaką apygardų teismų darbo stabilumui, sumažėjo neišspręstų bylų, bylų vilkinimo atvejų [10, p. 58]. Šis aspektas neliko nepastebėtas 1992 metais, kai teko reformuoti teismų sistemą, pritaikant ją prie demokratiškos nepriklausomos valstybės principų ir standartų.

1992 m. sausio 16 d. Aukščiausioji Taryba priėmė įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo kai kurių straipsnių pakeitimo ir papildymo“, kuriame įtvirtino, kad Lietuvos Respublikos

teismai yra Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai. Tokia keturių grandžių teismų sistema buvo įtvirtinta ir 1992 metų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (IX skirsnio 111 straipsnis). Taigi įgyvendinant šio įstatymo nuostatas buvo būtina keisti ir teismų sistemą reglamentuojančius teisės aktus. Aukščiausiajai Tarybai naujojo Teismų įstatymo projektas buvo pateiktas jau 1991 m. gruodžio 5 d. posėdyje kartu su Laikinojo Pagrindinio Įstatymo pakeitimo projektu bei nutarimo „Dėl Teismų įstatymo įsigaliojimo“ projektu [17]. Be to, Teismų įstatymo projektas buvo pateiktas ekspertizei Jeilio universitetui Jungtinėse Amerikos Valstijose ir buvo gauta „apskritai teigiama recenzija“.

Įstatymų leidėjas Teismų įstatyme stengėsi įtvirtinti pagrindinius demokratiškos valstybės principus. Teismų įstatymo IX skirsnio „Teisėjų nepriklausomumas“ 38 straipsnyje, be įprastos, anksčiau deklaratyvos, formuluotės, skelbiančios teismų ir teisėjų nepriklausomumą vykdant teisingumą², numatyta kokybiškai nauja nuostata, kad priimdamas sprendimą teismas vadovaujasi tik tais įstatymais, kurie neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, neprieštarujančiais įstatymams Vyriausybės nutarimais ir potvarkiais, neprieštarujančiais įstatymams ir Vyriausybės nutarimams bei potvarkiams kitais

² Teismų įstatymo 38 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad teisėjas ir teismas, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi, klauso tik įstatymo bei savo sąžinės ir atsakingi Aukščiausiajai Tarybai, buvo kokybiškai nauja ir skyrėsi nuo Teismų santvarkos įstatymo 3 straipsnio reikalavimo, kad teisingumas vykdomas tiksliai laikantis LTSR įstatymų, bei 42 straipsnio formuluotės, kad teisėjai yra nepriklausomi ir klauso tik įstatymo.

norminiais aktais. Taip pat nustatyta nauja garantija, kad mitingai ir piketai arba kitokie veiksmai, kuriais stengiamasi paveikti teismą ar teisėją, turi būti rengiami tam tikru atstumu nuo teismo pastatų. Nuspręsta atsisakyti konkrečių atstumų nurodymo, tai paliekama numatyti kituose įstatymuose (pvz., Manifestacijų įstatyme) [18]. Daug diskusijų posėdžiuose buvo sukėlę teisėjų nepriklausomumo principo ir teisėjų socialinių garantijų įtvirtinimas. Nors kitų valstybių specialistai nepateikė kritikos Teismų įstatymo projektui, tačiau tuo metu buvo svarbu ne vien priimti įstatymą, bet ir jį įgyvendinti, o tai, Teisinės sistemos komisijos pirmininko J. Prapiesčio nuomone, labai priklausė ir nuo Aukščiausiosios Tarybos požiūrio į teisėjus. Jo nuomone, elementarios garantijos teisėjams buvo labai sunkiai fiksuojamos įstatymuose ir nebuvo pagrindo tikėtis, kad artimiausiais metais būtų konkurencija į teisėjų vietas [22].

Vis dėlto viena iš pagrindinių naujovių, kuriai tuo metu reikėjo tiek finansinių, tiek žmogiškųjų, tiek materialinių išteklių – Teismų įstatymu nustatyta keturių grandžių teismų sistema: apylinkių ir apygardų teismai, apeliacinis ir Aukščiausiasis Teismas. Teismų įstatymu buvo nustatytos teismų veiklos teritorijos, jų pavadinimai, teisingumas ir kitos svarbios teismų sistemos funkcionavimo nuostatos.

Atkreiptinas dėmesys, kad administracinio teritorinio vieneto ribos nebūtinai turėjo sutapti su tam tikro teismo teritorinio teisingumo ribomis ir pirmąją žemutinę grandimi teismų sistemoje turėjo būti apylinkių teismai. Todėl nereikėtų teismų teritorinio teisingumo sieti su administraciniu teritoriniu vienetu [22].

Įtvirtinant skirtingų grandžių teismų kompetenciją, Teismų įstatymo 7 straipsnyje apylinkės teismams pirmąją instanciją buvo priskirta nagrinėti civilines, baudžiamąsias, administracines bylas, taip pat bylas, susijusias su sprendimų ir nuosprendžių vykdymu bei bylas dėl tardymo ir kvotos pareigūnų veiksmų. Apygardos teismas buvo pirmoji instancija civilinėms ir baudžiamosioms byloms, įstatymo priskirtoms jo kompetencijai, apeliacinė instancija apylinkių teismų sprendimams, nuosprendžiams, nutartims ir nutarimams bei kasacinė instancija įsiteisėjusiems apylinkių teismų sprendimams, nuosprendžiams, nutartims ir nutarimams. Taip pat apeliacinis teismas buvo apeliacinė instancija byloms, kurias išnagrinėjo apygardų teismai kaip pirmosios instancijos teismai.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas įvardytas kaip kasacinė instancija įsiteisėjusiems apygardų teismų sprendimams, nuosprendžiams, nutartims bei nutarimams ir Apeliacinio teismo byloms. Taip pat Aukščiausiajam Teismui paskirta funkcija leisti periodinį teismų praktikos biuletinį (Teismų praktikos apžvalgas, pagal Teismų įstatymo 12 straipsnį, bei rekomendacijas dėl įstatymų taikymo rengė Lietuvos teisėjų senatas). Taigi, pagal 1990 metų Teismų santvarkos įstatymą, LTSR aukščiausiajam teismui priklausiusios funkcijos nagrinėti tam tikras bylas pirmąją ir apeliacine tvarka buvo perduotos apygardos ir Lietuvos apeliaciniam teismui, tuo Lietuvos Aukščiausiajį Teismą galutinai įvardijant kaip išskirtinai kasacinę instanciją. Be to, Teismų įstatyme neliko Lietuvos Aukščiausiojo Teismo įgaliojimų pateikti privalomus nurodymus žemesniųjų instancijų teismams

bei dalyvauti įstatymų leidyboje, tuo užtikrinant teisėjų nepriklausomumą.

Tokia teismų sistema ir kompetencija iš esmės atkartotojo tarpukario Lietuvoje 1933–1940 metais galiojusio Teismų santvarkos įstatymo reglamentavimą [9, p. 60] bei vėliau priimtos Lietuvos Respublikos Konstitucijos [7] nuostatas.

Teismų įstatyme buvo numatyta, kad apylinkių teismų teisėjus skiria Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas, nenurodydamas konkretaus teismo, kuriame teisėjas turėtų dirbti. Tai numatyta siekiant kuo labiau išvengti vietos institucijų, asmenų įtakos parenkant teisėjų kandidatūras. Anksčiau kandidatus skirdavo LKP (miestų ir rajonų) sekretoriai, tai palaimindavo CK administracinių organų skyriaus vedėjas ir „rinkimai“ tapdavo formalumu. O apylinkės teisėjus į darbo vietas turėjo skirti teisingumo ministras, tačiau tai sukėlė papildomų diskusijų Teismų įstatymą priimančiam Aukščiausiojoje Taryboje [15, p. 15]. Baimintis, kad teismai yra vienu ar kitu atžvilgiu veikiami vykdomosios valdžios (juk teisingumo ministras kaip vykdomosios valdžios atstovas galėjo daryti įtaką teisėjams, skirdamas juos į konkrečias pareigas). Apygardų teismų ir Apeliacinio teismo teisėjus skyrė Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas, Apeliacinio teismo teisėjus tvirtino – Aukščiausioji Taryba (Teismų įstatymo 23 straipsnis). Aukščiausiojo Teismo teisėjus skyrė Aukščiausioji Taryba Aukščiausiojo Teismo pirmininko siūlymu ir remdamasi teisėjų egzaminų komisijos išvada (Teismų įstatymo 25 straipsnis). Vėliau tais pačiais metais priimtos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 111 straipsnyje [7] numatytoje teisėjų skyrimo tvarkoje

įtvirtinta panaši teisėjų skyrimo tvarka kaip ir Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme bei Teismų įstatyme: Aukščiausiojo Teismo teisėjus skirti pavesta Seimui Respublikos Prezidento teikimu. Apeliacinio teismo teisėjus – Respublikos Prezidentui Seimo pritarimu, o apylinkių, apygardų ir specializuotų teismų teisėjus skyrė Respublikos Prezidentas.

Numatyta, kad formuojant apygardų teismus ir Lietuvos apeliacinį teismą, į jų darbą gali įsilieti Valstybinio arbitražo arbitrai, tačiau siūlyta Teismų įstatymo 15 straipsnio nuostata neleistų priimti į teisėjus nors ir turintį didelį prokuroro ar advokato, ar valstybinio arbitro darbo stažą, jeigu jis nėra dirbęs teisėju. Todėl Aukščiausiosios Tarybos posėdžiuose taip pat buvo svarstoma galimybė papildyti Teismų įstatymo 15 straipsnį, po žodžio „teisėjų“ įrašant žodžius „piliėtis, turintis“. Priėmus siūlomą pakeitimą būtų palengvintas teismų formavimas, žmonių kolektyvo parinkimas [24]. Jau tuo metu pasireiškė teisėjų traukimosi iš teismų sistemos tendencija: nors rezerve jų buvo likę pakankamai, nemažai teisėjų pasirinko advokato praktiką. Tačiau tikėtasi, kad ateityje šie asmenys vėl dirbs teisėjais (veikiant rinkos, konkurencijos sąlygoms). Kita vertus, advokato darbas buvo laikomas skatinančiu teisininko kvalifikacijos kilimą [22].

Apibendrinant galima teigti, kad Teismų įstatyme buvo nustatytas detalesnis, racionalesnis bylų teisingumas. Bylų nagrinėjamų pirmąją instancija, skaičius buvo paskirstomas tarp miestų (rajonų) apylinkės teismų ir apygardų teismų. Apeliacine tvarka bylas taip pat nagrinėjo dviejų grandžių teismai – apygardų ir Apeliacinis teismas, Lietuvos Aukščiausiajam Teis-

mui atliekant išskirtinai kasacinio teismo funkcijas. Taip atskyrus skirtingų grandžių teismų funkcijas, Teismų įstatymu buvo sudarytos greitesnio bylų nagrinėjimo (ypač apeliacine tvarka) sąlygos, taip pat teisminę valdžią atskirti nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių, tuo užtikrinant kokybiškesnę ir greitesnę teisingumo vykdymą teismuose.

Priimant Teismų įstatymą už balsavo 86 deputatai, o susilaikiusių ir balsavusių prieš nebuvo. Kartu taip pat buvo priimtas nutarimas „Dėl Teismų įstatymo įsigaliojimo“: už kurį balsavo 77 deputatai, 1 – prieš [20]. Nutarime nurodyta, kad Teismų įstatymas įsigalioja nuo 1992 m. vasario 10 d., o įstatymo I–V, VII ir IX–XV skirsniai (reglamentuojantys teismų sistemą, teritorinį suskirstymą, kompetenciją ir kt.) – nuo 1992 m. lapkričio 1 dienos. Teisingumo ministerijai suderinus su Lietuvos Aukščiausiuoju Teismu buvo pavesta iki 1992 m. liepos 1 d. parengti ir pateikti teisės aktus dėl apylinkių teismų, apygardų teismų, Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo įsteigimo; dėl teisėjų skaičiaus apylinkių, apygardų teismuose, Lietuvos apeliaciniame teisme ir Lietuvos Aukščiausiajame Teisme. Teisingumo ministro reikalauta užtikrinti, kad reformos įgyvendinimo metu nenutrūktų teismų veikla, o nuo 1992 m. lapkričio 1 d. visi Lietuvos Respublikos teismai pradėtų veikti pagal Teismų įstatymą.

2.2. Tam tikrų grandžių teismų steigimo sunkumai 1992 metais.

1992 m. vasario 1 d. įsigaliojus Laikinojo Pagrindinio Įstatymo 113 straipsnio patai-

soms, kuriose buvo numatyta, kad Lietuvoje veikia Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų teismai ir apylinkių teismai, bei priėmus Teismų įstatymą, kuriame nurodyta, kad visi nurodyti teismai steigiami įstatymu, buvo būtina priimti teisės aktus, kuriais būtų steigiami apylinkių ir apygardų teismai, Lietuvos apeliacinis teismas ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Antraip tuomečiai teismai veiktų be įstatyminio pagrindo.

Apylinkių teismų įsteigimo įstatymas. Naujame Apylinkių teismų įsteigimo įstatymo projekte, susidedančiame iš trijų straipsnių, iš esmės nebuvo steigiamų naujų teismų: įstatymo projekto 1 straipsnyje nurodyta – vietoje šiuo metu veikiančių miestų ir rajonų teismų įsteigiami miestų ir rajonų apylinkių teismai ir nustatomas teisėjų skaičius juose; įstatymo projekto 2 straipsnyje pakartota Teismų įstatymo nuostata, kad įgaliojimus teisėjai vykdo penkerius metus nuo išrinkimo. Įstatymo priėmimas vyko skubotai, ir buvo planuojama jau kitą dieną Prezidiumui teikti kandidatus į teisėjus. Aukščiausioji Taryba nutarė šiuo atveju nesilaikyti savo reglamento, kuris reikalavo trijų svarstymų, ir balsuoti dėl šių teismų įsteigimo [21].

Vėliau, Aukščiausiojoje Taryboje svarstant Apylinkių teismų įsteigimo įstatymą, kilo įvairių klausimų dėl naujų teismų pavadinimų, ar dera, pavyzdžiui, rajono ir apylinkės teismas, kaip skamba vieno ar kito teismo pavadinimas ir pan. [22]. Tačiau esminių prieštaravimų dėl tokio įstatymo priėmimo nesulaukta, nes Aukščiausiosios Tarybos nariams buvo suprantamas būtinumas užtikrinti teismų veiklos tęstinumą valstybėje.

Įstatymo dėl apygardų teismų įsteigimo, Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo įsteigimo projektas (toliau – *Teismų steigimo įstatymas*). 1992 metų rudenį paaiškėjo, kad neįmanoma įvykdyti Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. vasario 9 d. nutarime numatyto įpareigojimo Teisingumo ministerijai ir Aukščiausiajam Teismui garantuoti, kad nuo lapkričio 1 d. Lietuvoje turėtų veikti keturių grandžių teismai: Teismų steigimo įstatymas, kuriuo steigiami visiškai nauji teismai Lietuvoje, buvo priimtas tik rudenį, taip pat nebuvo priimti ir procesiniai įstatymai, kurie reglamentuotų visų pirma Lietuvos apeliacinio teismo ir apygardų teismų veiklą. Todėl ir Teismų steigimo įstatymo 5 straipsnyje buvo įtvirtinta nuostata, kad įstatymu įsteigti teismai bus suformuoti tik tada, kai Lietuvos Respublikos Seimas priims įstatymus dėl Civilinio proceso ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo bei papildymo ir tada įsigalios Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 3–5, 8–13, 18, 19, 49, 60, 62 straipsniai (reglamentuojantys apygardų, Apeliacinio ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos teisėjų senato sudėtį ir veiklą).

Nepaisant buvusių teisėjų profesinio korpuso formavimo problemų, siekta užtikrinti kuo sklandesnį naujos teismų sistemos veikimą ir tikėtasi minimus teismus įsteigti pakankamai greitai. Tai rado ir aplinkybė, kad, sprendžiant naujų teisėjų priėmimo, perkėlimo klausimus, Teisingumo ministerija kartu su Lietuvos Aukščiausiuoju Teismu 1992 m. kovo 12 d. nutarė išsiuntinėti teismams parengtą anketa, prašydami pareikšti nuomonę, ar jie norėtų dirbti apygardų teismuose, ar likti apylinkių teismuose, ar jie norėtų pretenduoti į Lietuvos

apeliacinį teismą – norėta žinoti, kokie nauji žmonės ketina pretenduoti tapti kuriamos teismų sistemos dalimi [23].

Priėmus aptartus Apylinkių teismų steigimo ir Teismų steigimo įstatymus, iš karto pradėjo veikti tiktai apylinkių teismai, nes jie buvo steigiami vietoje buvusių liaudies teismų ir todėl buvo įmanoma užtikrinti nenutrūkstamą ir sklandžią jų veiklą. Užtrukus pagrindinių materialiosios teisės aktų rengimui, Teismų įstatyme numatyti apygardų, Apeliacinis, Lietuvos Aukščiausiais Teismas pradėjo veikti daug vėliau, praėjus trejiems metams (nuo 1995 m. sausio 1 d.), įsigaliojus 1992 m. lapkričio 2 d. priimtai Lietuvos Respublikos Konstitucijai, 1994 m. gegužės 31 d. Teismų įstatymui [8] ir 1994 m. birželio 15 d. įstatymui „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų teismų įsteigimo, apygardų ir apylinkių teismų veiklos teritorijų nustatymo bei Lietuvos Respublikos prokuratūros reformavimo“ [7]. Taigi teismų sistemos reforma iš esmės buvo ilgalaikis tęstinis procesas, kurio eigą ir trukmę lėmė tiek valstybės materialinės ir finansinės galimybės, tiek reikiamų įstatymų sistemos sukūrimas [25]. Priėmus 1992 metų Teismų įstatymą, teismų grandžių sistema nebuvo pakeista, o tik pradėtas jos keitimas.

Išvados

1. Teismų santvarkos įstatymas, priimtas 1990 metais, iš esmės niekuo nesiskyrė nuo galiojusio LTSR teismų santvarkos įstatymo ir buvo sovietinės epochos reliktas su kai kuriais pakeitimais: liko ta pati dviejų grandžių teismų sistema, apimanti rajono (miestų) teismus ir LTSR aukščiausiąjį teismą, teismo tarėjų institutas ir pan.

2. Teismų sistemos reforma pradėta 1992 metais, pakeitimuose dėl Laikinojo Pagrindinio Įstatymo bei Teismų įstatyme numatant keturių grandžių teismų sistemą, susidedančią iš Lietuvos Aukščiausio Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų ir apylinkių teismų.
3. Nauja keturių grandžių teismų sistema Lietuvoje įsteigta remiantis 1992 metų Teismų įstatymu, atkartojo 1933 metų Teismų santvarkos įstatyme numatyta teismų sistemos sąrangą, taip pat sudarytą iš keturių grandžių.
4. Teismų įstatyme numačius įsteigti apygardų teismus ir Apeliacinį teismą, pastariesiems teismams turėjo būti perduotos

- iki tol veikusio Aukščiausiojo teismo funkcijos atitinkamai kai kurias bylas nagrinėti pirmąja instancija bei peržiūrėti neįsiteisėjusius teismų sprendimus. Tuo buvo išgrynintos ir atskirtos atskirų instancijų teismų funkcijos ir plačiau įgyvendinta apeliacijos teisė bylose bei sudarytos geresnės kokybiškesnio ir greitesnio teismų darbo nagrinėjant bylas sąlygos.
5. 1992 metų Teismų įstatyme įtvirtintas keturių grandžių teismų sistemos Lietuvoje modelis įgyvendintas tik priėmus 1994 metų Teismų įstatymą bei Įstatymą dėl apygardų teismų, Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo įsteigimo, kurie įsigaliojo 1995 metais.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymas. *Valstybės žinios*, 1990, nr. 8-185.
2. Lietuvos Respublikos Laikinasis Pagrindinis Įstatymas. *Valstybės žinios*, 1990, nr. 9-224.
3. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 8-208.
4. Lietuvos Respublikos apylinkių teismų įsteigimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 10-240.
5. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl apygardų teismų, Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo įsteigimo ir Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 15 straipsnio papildymo, *Valstybės žinios*, 1992, nr. 10-240.
6. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo kai kurių straipsnių pakeitimo ir papildymo. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 34-2.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.
8. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 46-851.
9. Lietuvos teismai: istorinė apžvalga. Vilnius, 2008.
10. Teismai ir teisėjai Lietuvoje (1918–2008). Šiauliai, 2009.
11. Dėl Lietuvos TSR teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymo projekto. *Lietuvos centrinis archyvas*. F.R-758, Ap. 3, B. 1868.
12. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo nutarimas „Dėl

- Lietuvos TSR Teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymo ir nutarimo dėl šio įstatymo įsigaliojimo tvarkos projektu“. *Lietuvos centrinis archyvas*. F.R-758, ap. 3, b. 1868. P. 6.
13. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas „Dėl Lietuvos TSR teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymo įsigaliojimo tvarkos“. *Lietuvos centrinis archyvas*. F.R-758, ap. 3, b. 1868.
14. Šilutės rajono apylinkės teismo, Kelmės, Prienų, Alytaus, Varėnos rajono liaudies teismų 1990-02-14–1990-02-15 prašymai. *Lietuvos centrinis archyvas*. F.R-758, ap. 3, b. 1868.
15. MIKELĖNAS, V. Naujasis Civilinio proceso kodeksas. *Teisės apžvalga*, 1991, nr. 4, p. 9.
16. ORLAUSKAS, J. Naujasis Teismų įstatymas. *Teisės apžvalga*, 1992, nr. 2, p. 6.
17. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1991-12-05 penkiasdešimt ketvirtas posėdis. *Stenogramos* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=251154&p_query=&p_tr2=2> .
18. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1992-01-30 septyniiasdešimt šeštas posėdis. *Stenogramos* [interaktyvus]. 1995-05-29, nr. 49. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=251195&p_query=teism%F8&p_tr2=2> .
19. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1992-01-30 septyniiasdešimt

septintas posėdis. *Stenogramos* [interaktyvus]. 1995-05-29, nr. 49. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=251197&p_query=teism%F8&p_tr2=2>.

20. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1992-02-06 aštuoniasdešimt antrasis posėdis. *Stenogramos* [interaktyvus]. 1995-05-30, nr. 50. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=251342&p_query=teism%F8&p_tr2=2>.

21. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1992-02-11 aštuoniasdešimt ketvirtas posėdis. *Stenogramos* [interaktyvus]. 1995-05-30, nr. 50. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=251344&p_query=&p_tr2=>>.

22. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1992-03-17 šimtas posėdis. *Stenogramos* [interaktyvus]. 1995-07-18, nr. 52. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=251362&p_query=teism%F8&p_tr2=2>.

23. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1992-03-24 šimtas trečias posėdis. *Stenogramos* [interaktyvus]. 1995-07-27, nr. 53. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=251365&p_query=teism%F8&p_tr2=2>.

24. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1992-10-29 neeilinis posėdis. *Stenogramos* [interaktyvus]. 1995-12-18, nr. 65. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/>

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=251743&p_query=teism%F8&p_tr2=2>.

25. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos 1994 m. birželio 15 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, apygardų teismų įsteigimo, apygardų ir apylinkių teismų veiklos teritorijų nustatymo bei Lietuvos Respublikos prokuratūros reformavimo“ 2 straipsnio ir šio įstatymo priėmimo tvarkos atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

26. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Byla Nr. 7/03-41/03-40/04-46/04-5/05-7/05-17/05.

1990–1992 REFORMS OF COURT IN LITHUANIA

Lina Griškevič

S u m m a r y

The reform of the arrangement of the judicial system in the years 1990–1992 in Lithuania is discussed in the paper. During the process of gaining and just after proclaiming the independence of the Republic of Lithuania there were two basic acts passed referring to the reform of the judicial system of Lithuania. The first minor steps during this process were taken in 1990 when the Law on the Judicial Arrangement and Judges' Status of the Soviet Republic of Lithuania was passed. Nevertheless the latter law itself still reflected the soviet judicial system and its main principles. The further actions while reforming the judicial system of

Lithuania were taken by passing the Law on Courts in 1992. The law determined a new court system of four branches (the number of district and county courts with their jurisdiction, the Court of Appeals and the Supreme Court) and stipulated the main democratic principles regarding the independence of the courts and judges. The process of passing the above mentioned laws, in particular stipulation of the branches of the court system, the consequences of the amendments made, are discussed in the paper. Both aforementioned laws on judicial system were valid until the 1995, when the new Law on Courts came into effect.

Įteikta 2010 m. gruodžio 6 d.

Priimta publikuoti 2011 m. spalio 6 d.